

Checklist Duurzame en Solidaire Economie - DSE

Het Platform Duurzame en Solidaire Economie - PDSE bekritiseert sinds 2006 de gangbare wijze van economie bedrijven. Dit vooral vanwege de averechtse gevolgen die zij heeft voor mens, natuur en milieu. Maar ook vanwege foutieve denkwijzen. Bijvoorbeeld stelt PDSE geregeld het gebruik van het begrip Bruto Binnenlands Product – BBP aan de kaak omdat die indicator een verkeerd beeld geeft van de werkelijke toestand van de economie. Zo wordt het grootste deel van de milieuschades en een groot deel van de sociale schades bij de berekening van de jaarlijkse “toegevoegde waarde” niet meegerekend. En evenmin de toegevoegde waarde als gevolg van de onbetaalde arbeid.¹ Voor dergelijke praktijken worden dan alternatieven gepresenteerd.²

Het Platform organiseert ook cursussen en debatten over DSE, en verzorgt lezingen. Daarbij doet zich de vraag voor wat te behandelen. Daar achter ligt de vraag naar waar wij het over hebben als wij spreken van DSE. Het eerste antwoord op die laatste vraag wordt beantwoord door de beschrijving van een lange reeks van ecologische, sociale en financiële vraagstukken die vanwege hun omvang, diepgang en gevolgen een grote mate van urgentie hebben en om stevige ingrepen vragen. Maar de niche van PDSE is gelegen in de kritiek op het bestaande economische stelsel, en in de ontwikkeling en het bepleiten van alternatieve manieren van economisch denken en handelen. Het heersende economische bestel leidt stelselmatig tot nefaste ontwikkelingen als ecocide, ongelijkheid en instabiliteit. Belangrijk uitgangspunt daarbij is dat het gaat om een totaal analyse. Bij DSE heb je het feitelijk over de totale maatschappelijke en ecologische werkelijkheid, maar dan bekeken met een economische bril. En dan komt een veelheid van economische vraagstukken aan de orde. Uitgedrukt in beleidslijnen kan men denken aan onder meer: prijsbeleid, inkomensbeleid, monetair beleid, decentralisatie, handelsbeleid, manieren van economisch rekenen en rapporteren, en “gelijk speelveld”.

Nu is het onmogelijk om in een cursus, lezing of debat alles te behandelen. Dat is ook onnodig. Met gebruikmaking van het principe van exemplariteit³ kan de behandeling van specifieke onderwerpen zo gedaan kan worden dat daarmee ook een beeld van het totale wordt geschetst. Zo is het onderwerp van de geldcreatie een prima ingang naar behandeling van thema's als verspilling, groeiwang, instabiliteit, sociale ongelijkheid en vele andere. De hervorming van de monetaire sector moet ook gekoppeld worden aan beleid op de andere gebieden. Dat neemt niet weg dat er een overzicht zou moeten zijn van dat geheel, wil genoemd principe tot zijn recht kunnen komen. Daarvoor kan een checklist DSE handig zijn.

De lijst is ingedeeld in 8 hoofdstukken.

¹ Zie onder andere: PDSE: *Beter meten van welvaart en welzijn* (2012), hoofdstuk 1; zie http://www.platformdse.org/wp-content/uploads/Brochure-Beter-Meten-van-Welvaart-en-Welzijn_PDSE_2012.pdf

² Zie o.a. de *MEV+ 2013* van het PDSE (2012), zie http://www.platformdse.org/wp-content/uploads/Platform-DSE_MEV+ 2013_definitief.pdf.

³ Zie over exemplarisch onderzoeken en handelen: Harrie Coenen: *Exemplarisch Handelingsonderzoek*. Utrecht, 2012, Van Arkel

Hoofdstuk 1

Toestand van de economie: De checklist begint met de beschrijving van de huidige toestand van de economie. Daarbij wordt uitgegaan van het *Dashboard* dat door PDSE aan regering en Kamer is gepresenteerd.⁴

Hoofdstuk 2

Systeemkenmerken DSE: Dit hoofdstuk geeft aan wat bedoeld wordt met DSE, dus wat voor economie voor ogen zou kunnen staan. Daartoe behoren systeemkenmerken als: de dominantie van gebruikswaarden (mens- en natuurwaarden) over geldswaarden, de aanwending van gebruikswaarden gericht op de behoeften én mogelijkheden van mens en natuur; en een economie geleid door principes als duurzaamheid, solidariteit, en eco- en human-efficiëntie. Het gaat in dit hoofdstuk om ideaaltypische karakterisering. In de praktijk bezit een samenleving kenmerken van verschillende economische stelsels. Zij wordt echter allereerst gekenmerkt door een dominant stelsel. De hoop is dat in de nabije toekomst DSE dominant wordt.

Hoofdstuk 3

Systeemkenmerken neoliberale economie: Hierin komt het huidige dominante neoliberale bestel aan de orde, aan de hand van structurele kenmerken die leiden tot ecocide, armoede, etc. Tot die kenmerken behoren onder meer de dominantie van geldswaarden over gebruikswaarden; aanwendingen geleid door het principe van maximalisering van private en gemonetariseerde winsten en vermogens; groeidwang, vrijhandel, en geprivatiseerde geldcreatie.

Hoofdstuk 4

Top-down transitoneel beleid: Vanwege de tegenstelling tussen het huidige dominante economische stelsel (neoliberalisme) en het toekomstige dominante economische stelsel (DSE) moet er een transitie plaatsvinden. In dit hoofdstuk gaat het om *top-down* transitiebeleid. Tot de beleidsgebieden en hervormingen behoren onder meer: prijsbeleid (prijzen moeten alle kosten representeren, ook de niet-gemonetiseerde); inkomensbeleid (mondiale en nationale herverdeling); handelsbeleid (*managed trade* in plaats van vrijhandel); investeringsbeleid; consuminderen; arbeidstijdverkorting en herverdeling werk; monetaire beleid (krimp van de geldhoeveelheid, ontprivatiseren van de geldcreatie, etc.).

Hoofdstuk 5

Transitionele leefstijlen en -vormen (bottom-up): Hier gaat het om een grote veelheid van *bottom-up* transitionele activiteiten. Daartoe behoren primaire praktijken: praktijken met kenmerken van DSE zonder dat daaraan een bewuste transformatieve betekenis wordt gehecht (w.o. huishoudelijke arbeid, zorg van ouders voor kinderen, mantelzorg, burenhulp, zuinig omgaan met natuurwaarden bij voeding, energiegebruik en transport, gezond leven, etc.); bewuste transitionele praktijken: praktijken met kenmerken van DSE met een bewuste transitionele betekenis (w.o. regionalisering, circulaire economie, herverdeling, nieuwe *business* modellen, consuminderen, agro-ecologie, *fair trade*, agendasetting,

⁴ Zie <http://www.platformdse.org/wp-content/uploads/Dashboard-Definitief.pdf>.

stadslandbouw, duurzaam bankieren, etc.); en politieke praktijken: praktijken bewust gericht op (tegen-) machtsvorming t.b.v. de ontwikkeling van DSE.

Hoofdstuk 6

Machtsanalyse: Inzet voor transitie impliceert machtsconflicten, zowel op niveau van gevestigde belangen als op dat van overtuigingen, van burgers, politici, ondernemingen, instituten als het CPB, e.v.a. Daarom is van belang aandacht te geven aan beschrijving en analyse van vigerende machtsverhoudingen.

Hoofdstuk 7

Integraal (exemplarisch) denken en handelen met aandacht voor eigen organisatie: Zowel voor *top-down* als voor *bottom-up* geldt de noodzakelijke voorwaarde van een integrale aanpak, uiteraard op exemplarische wijze. Tot die integrale aanpak behoort aandacht geven aan zowel bewustwording als organisatie en transitioneel handelen.

Hoofdstuk 8

Overlevingsstrategie: De toekomst ziet er voorlopig somber uit, er zijn nog weinig voorbeelden van echt transitioneel beleid, en evenmin van massale *bottom-up* transitionele inspanningen. Te verwachten is dat de huidige maatschappelijke crisis zich nog verder (ecologisch, sociaal, financieel) gaat verbreden en verdiepen. Dus wordt de noodzaak van de ontwikkeling en praktisering van overlevingsstrategieën steeds sterker, zowel op individueel als collectief niveau: micro, meso, macro. Te denken valt aan zelfvoorziening, ontwikkelen van veerkracht, solidariteitsnetwerken, beschermingsconstructies, etc.

Dit leidt tot het schema op de volgende pagina's. Het moge duidelijk zijn dat op alle onderdelen van deze checklist nog veel moet worden ontwikkeld.

Lou Keune, februari 2014

Checklist Duurzame en Solidaire Economie - DSE

1 Toestand van de economie		
<i>A Ecologisch-economisch</i>	<i>B Sociaal-economisch</i>	<i>C Financieel-economisch</i>
-Voorraden -Klimaat -Ecosystemen algemeen -Dierenwelzijn	-Bevolkingsomvang en samenstelling -Werk -Onderwijs -Gezondheid -Welzijn algemeen	-Bruto Binnenlands Product -Correctieve indicatoren ⁵ -Vermogensongelijkheid -Inkomensongelijkheid -Inkomensarmoede -Omgekeerde ontwikkelingshulp -Financiële sector
-Ecologische schuld van Nederland	-Sociale schuld van Nederland	Financiële schuld van Nederland
2 Systeemkenmerken DSE		
-Gebruikswaarden (mens- en natuurwaarden) dominant, geldswaarden secundair -Aanwending van gebruikswaarden gericht op behoeften van mens en natuur -Aanwending gebaseerd op mogelijkheden van mens en natuur	-Aanwending geleid door principes als duurzaamheid, solidariteit, human- en eco-efficiëntie, innovatie, creativiteit, coöperatie, etc., dus niet door maximalisering van (geld-)winsten -Systeem denken -Uitgaan van wet van de entropie	
3 Systeemkenmerken neoliberale economie		
-Geldswaarden dominant over gebruikswaarden -Aanwendingen geleid door (private en gemonetariseerde) winstmaximalisatie -Economische-groei-dwang (BBP-groei) -Vrijhandel, "recht" van de sterksten -Private geldcreatie -Verkeerd rekenen -Continue reproductie van armoede en ongelijkheid	-Tendens tot ecocide -Tendens tot overbelasting werkenden -Tendentieel iedereen met iedereen in concurrentie -Privatisering en commercialisering van <i>public goods</i> -Voortgaande concentratie van financiële vermogens bij enkelen -Voortgaande vergroting van het democratisch tekort	

⁵ Zie o.a. PDSE: Beter meten van welvaart en welzijn (2012), zie: http://www.platformdse.org/wp-content/uploads/Brochure-Beter-Meten-van-Welvaart-en-Welzijn_PDSE_2012.pdf

4 Top-down transitioneel beleid

<ul style="list-style-type: none"> -Prijnsbeleid -Inkomensbeleid (herverdeling) -Regionalisering -Circulaire economie -Van vrijhandel naar <i>managed trade</i> -Anders rekenen -Consuminderen -Arbeidstijdverkorting en herverdeling werk -Energie- en klimaatbeleid 	<ul style="list-style-type: none"> -Krimp financiële sector, geldcreatie ontprivatiseren, afbreken van de macht van het geld en van de grote vermogens -Versterking structurele voorzieningen gericht op voorkoming ecocycle en op bestaanszekerheid en rechtszekerheid; herorganiseren <i>commons</i> -Beleid van stimulering (inclusief publieke ondersteuning) van innovatie -Beleid van stimulering (inclusief publieke ondersteuning) van creativiteit en kunsten -Gelijk speelveld voor iedereen (eerlijke concurrentie) -Democratisering van de economie
--	---

5 Transitionele leefstijlen en –vormen (bottom-up)

<i>A Primaire praktijken</i>	<i>B Bewuste praktijken</i>	<i>C Politieke praktijken</i>
Praktijken met kenmerken van DSE zonder dat daaraan een bewuste transformatieve betekenis wordt gehecht (w.o. huishoudelijke arbeid, zorg van ouders voor kinderen, mantelzorg, burenhulp, zuinig omgaan met natuurwaarden bij voeding, transport, e.d., gezond leven, etc.)	Praktijken met kenmerken van DSE met een bewuste transformatieve betekenis (w.o. regionalisering, circulaire economie, herverdeling, nieuwe <i>business</i> modellen, consuminderen, agro-ecologie, <i>fair trade</i> , agendasetting, stadslandbouw, duurzaam bankieren, etc.)	Praktijken bewust gericht op (tegen-) machtsvorming t.b.v. de ontwikkeling van DSE

6 Machtsanalyse

-Gevestigde belangen (ondernemingen, politici, instituten als CPB, veel burgers, e.v.a.)	-Gevestigde overtuigingen (burgers, politici, ondernemingen, CPB's, e.v.a.)
--	---

7 Integraal (exemplarisch) denken en handelen met aandacht voor eigen organisatie

<i>A Bewustwording</i>	<i>B Organisatie</i>	<i>C Handelen</i>
------------------------	----------------------	-------------------

8 Overlevingsstrategie

Overlevingsstrategieën: micro, meso, macro (o.a. zelfvoorziening, veerkracht ontwikkelen, solidariteitsnetwerken, beschermingsconstructies, etc.), individueel en collectief